

EUR – Mussolinis mön

Mussolinis fasciststad "EUR" i Roms utkanter lämnar ingen oberrörd. Det talas om arkitektoniskt vansinne och högfärd men också om genialitet. Klart är att den vita marmorstaden var tänkt som en gigantisk hyllning till fascismen och Il duce. Men så gick det åt kosten för fascismen och Benito Mussolini. Kvar blev EUR – som en utspejsad spökstad.

VÄRLDENS BYGGNADER

Fast i dag är skapelsen, som skulle visas upp på världsutställningen 1942, något "hett" och dyrt och på något sätt totalt utflippat.

Gunilla Linde Bjur, arkitekt och lärare i arkitekturhistoria på Chalmers i Göteborg, återvänder till EUR – gång på gång:

– Det är tolfte året i rad jag åker dit med mina arkitektstuderande. Vi tittar naturligtvis på hela Rom, men ägnar en hel del tid åt EUR som ju är oerhört spännande och symboladdat. Det är en process som pågått många år. Som jag ser det är det en utopi som blivit byggd och som en byggd målning av Giorgio de Chirico.

Giorgio de Chirico, en italiensk konstnär som låg bakom det metafysiska måleriet, gjorde en raddd ödsliga, drömliga och överliga arkitekturlandskap som han befolkade med stater.

Precis så behagligt ödsligt, tomt och svävande, känns det att komma ut till Esposizione Universale di Roma, som EUR står för. Årminstone "off season" och på en söndag. Det känns luftigt och ljus och det beror bland annat på en lag från 1948 som slår fast att på varje invånare i EUR ska det gå 18 kvadratmeter grönt. Det beror också på att de flesta äldre husen är byggda av ljus marmor eller travertin.

Den tiofiliga spikraka paradgatan Via Cristoforo Colombo skär rakt genom centrum och delar området i två halvor. In till hö-

ger nås marmorkomplexet Palazzo del Congresso, som anses vara ett typexempel på fascistisk arkitektur.

Kupolen uppges vara större än till och med Pantheon. Palatset, som är supersymmetriskt och en smula "funkis", ritades av arkitekten Alberto Libera 1938. I entréhallen sprakar färgrika väggmålningar. Byggnaden används i dag för just stora sammankomster.

Favoritbyggnaden

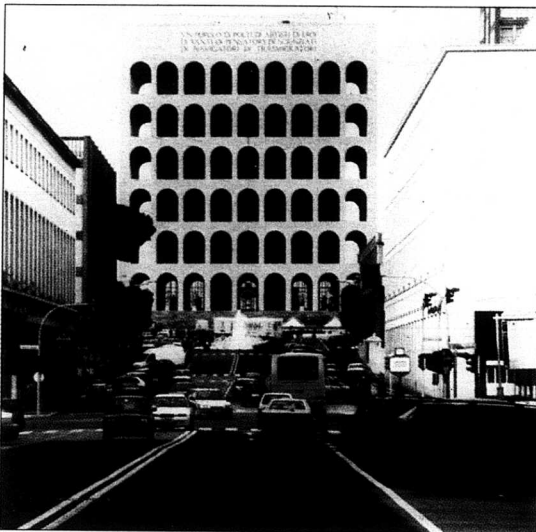
– Det är min favoritbyggnad här ute, säger Gunilla Linde Bjur. Upplägget är inte så himla grandios. Faktum är att förhållan jämförts med Asplunds förhall på Skogskyrkogården, vid Uppenbarelsekapellet.

Med ryggen mot kongresspalatset ses i andra änden av lika spikraka Viale della Civiltà Lavoro. EUR:s mest kända och välfotografierade fastighet, Palazzo della Civiltà del Lavoro. De 216 etruskisk-romerska valvbågarna i ytterväggarna känns igen från bildböckerna. Just den här dagen pågår kon-

Benito Mussolini, Italiens diktator 1924–1943.

trastskapande däcktestning med valkänt bilmarke och lika välkänt däckföretag och stort pressuppbåd alldeles nedanför fastigheten. Så avgaserna ligger tunga runt foten av Colosseo Quadrato, som ruspelsen också kallas då det är en slags kvadratisk kopia av just Colosseo i centrala Rom. Tydligt ses ändå texten högst upp på detta fascistiska propagandamonument ritat av arkitekterna Guerini, La Padula och Romana. Det står: "Ett folk av diktare, av konstnärer, av hjältar, av helgon, av tänkare, av vetenskapsmän, av sjöfarare, av

Palazzo della Civiltà del Lavoro har 216 etruskisk-romerska valvbågar i ytterväggarna.

folk som färdats över land och hav."

Mussolinis tanke var att placera en gigantisk marmorgubbe i varje glugg, precis som i ursprungliga Colosseo som invigdes år 80. Fast Mussolinis gubbar var synnerligen ariska.

På EUR:s attraktionslista står vidare Museo della Civiltà Romana, ett av flera museer i området. Departementspalatset med sina mosaiker, Grattaciolo d'Italia, höghuset som med sina 64 meter anses vara Italiens första skyskrapa, jättekyrkan S. Pietro e S. Paolo som ser ut att vara en fascistisk variant av Peterskyrkan, den konstgjorda sjön "il laghetto" och till exempel den japanska trädgården

med sina tusen körsbärsträd, skänkta av Tokyo stad.

Men låt oss backa ganska precis 70 år i tiden, till när antikfantasten Benito Mussolini just drivit igenom en ny stadsplan för Rom – denna eviga stad som med sina 3 000 år är Europas äldsta. Planen innehåller breda paradgator, till exempel Via dei Fori Imperiali som dras rakt genom den monumentmiserade stads kärnan. På bland annat dessa gator går i dag för övrigt cirka en miljon fordon sitt bästa för att med vibrationer och avgaser ta knäcken på de gamla monumenten.

Modell av gamla Rom

Men som sagt, Il duce gillade det antika, till och med fascisthållningen med höger arm framsträckt tillkom efter antik mönster, och låt därför också bygga en 200 kvadratmeter stor modell av gamla Rom i skala 1:120. Skapelsen finns i dag att beskåda på just museet Museo della Civiltà Romana i EUR.

Modellen blir dock bara som en munnsbit för maktungriiga mr Benito Mussolini. Han vill ha mer. Så 1936 klubbar han med hjälp av ja-nickande svartskjortor igenom beslut om att bygga en hel satellitstad på samma gamla forntromerska tema. Området tänker han visa upp för världen på en världsutställning som planeras in 1942. Den ursprungliga beteckningen blir E 42 som senare ändras till EUR. Meningen är att besökarna ska få dändimpen och tycka att fascismen, som samtidigt tänker fira 20-årsjubileum, verkligen är enastående.

Under prestigeskruken hänger ändå en redig tanke på att EUR efter utställningen ska fungera som en ny stadsdel dit statliga organ kan flytta och där investerare kan plöja ned rejält med kosing.

Kritikerna menar dock att Mussolini valt fel plats att bygga sitt mästerverk på. Det rör sig om en malariasjuk slättplätt mellan Rom och kusten där för övrigt aposteln Paulus sågs ha halshuggits.

Fast Mussolini går sin egen väg och löser på löpande band in fyra miljoner kvadratmeter mark och 1937 är det dags för första spadtaget. Mussolini tar även tag i planerna på att bygga en tunnelbanelinje ut till nybyggeområdet. Det stupar dock bland annat på grund av alla dessa antika fynd som ideligen stöts på när schaktmaskinerna ska fram.

Så bryter kriget ut och bygget läggs på hyllan. När freden breder ut sig har den pampiga stadsdelen degraderats till ruin. Bostadslösa får skydd i det som ändå finns kvar av palatset. Framför allt smyger marmortjuvar upp på scenen.

Faktum är att EUR under de kommande åren blir ett enda stort marmorbrott som dagligen dräneras på ton efter ton av den finaste Carraramarmor från Apuanska alperna i norra Italien.

Räddades på 50-talet

EUR räddades på 1950-talet av professor Virgilio Testa som fick i uppdrag att kammatill området där borta i sydväst. Han tog tag i infrastrukturen och såg till att vatten och elektricitet kom på plats.

Arbetena finansierades med markförsäljning, men det gick trögt. Vem ville köpa malariasjuk mark, på vilken dessutom Paulus skilt från sitt huvud?

Men i takt med att det blev stil på EUR, och bostäder växte upp bland kontorshusen, plöckade allt fler investerare upp sina planböcker. Så när OS i Rom arrangerades 1960 var EUR en ståtlig stadsdel som dessutom kunde stoltsera med flera OS-arenor. Bland annat för sinning och cykling. Tillkom gjorde också flera nya tjugiga glas- och stålhus.

I dag är EUR, med sin ordning och reda, spikraka gator, palats och luftighet, ett attraktivt område. Hit flyttar stora företag, institutioner och ambassader:

– På senare decennier har en mänsklig skala slagit rot i EUR, säger Gunilla Linde Bjur. Barer och butiker har öppnat och fler och fler privatpersoner flyttat hit. Det visar att starka strukturer överlever och att människor tar dem i besittning.

ARNE SPÅNBERG

Palazzo del Congressi anses vara ett typexempel på fascistisk arkitektur. Förhallen har faktiskt jämförts med Asplunds förhall på Skogskyrkogården i Stockholm.

f
sto

Det viktigaste momentet i en FÖRETAGAR

En stadare till chef